

УДК 94(477)»15/17»:355.1

Щербак В.О.

ORCID 0000-0001-8025-5684

РОМАНТИЧНА ВІЗІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МИНУВШИНИ В ТВОРЧОСТІ ТОМАША ПАДУРИ

Анотація. У статті висвітлено романтичний образ козацької України XVI—XVIII ст. у творчій спадщині польського поета і письменника Томаша Падури. Вказано на джерела, які він використовував, та реалії сучасної йому епохи. У творах автора відображені яскраві події та явища козацької доби: лицарський дух запорожців, спільні перемоги українців і поляків над зовнішніми ворогами. Проте, проголошуючи ідею польсько-українського єднання, Падура оминав конфліктні сторінки в їх минулому, прагнув, насамперед, залучити український народ до боротьби за польську справу — визволення з-під російського імперського гніту. Таким чином етнічне походження Томаша Падури вплинуло на об'єктивне сприйняття і висвітлення минулого України.

Ключові слова: Правобережжя, козацька Україна, польсько-українське єднання, поет, запорожці.

Інформація про автора: Щербак Віталій Олексійович, доктор історичних наук, професор, Факультет суспільно-гуманітарних наук, кафедра історії України, Київський університет імені Бориса Грінченка.

Електронна адреса: shcherbak.vitalii@gmail.com

Shcherbak V.

ROMANTIC VISION OF THE UKRAINIAN PAST IN THE WORK OF TOMASH PADURA

Abstract. The article highlights the romantic image of Cossack Ukraine of the XVI—XVIII c. in the creative heritage of the Polish poet and writer Tomash Padura, a native of the family of Bratslav nobleman. It was noted that in his

young years the main source for him was oral folk art - storytelling, legends, Ukrainian songs and historical dumas. A few decades after the fall of the Hetmanate, they reflected the realities of the Cossack era, the character and activities of its leaders. The complex of sources for Padura also included Polish literary and historical narratives with relevant assessments of the Ukrainian past. In Padura's works, Ukraine appears before the reader as a mysterious and exotic land that has been associated with freedom and freedom-loving people for centuries. Therefore, the main character of his works was the Cossacks, the chivalrous spirit of the Cossacks, victories over external enemies Moscovites, Tatars and Ottomans were celebrated. At the same time, Padura proclaimed the idea of Polish-Ukrainian unity, bypassing the conflict pages in their past, sought, first of all, to involve the Ukrainian people into the struggle for the Polish cause - liberation from Russian imperial oppression. The leading figure in the poet's poem is Kosh Ataman Ivan Sirko, who was distinguished for his courage and fostered a sense of independence and freedom in the hearts of his comrades. At the same time, Padura keeps silent about Sirko's confrontation with Hetman Petro Doroshenko, who continued Bohdan Khmelnytsky's policy of uniting Ukraine within ethnic boundaries. The figure of Hetman Ivan Mazepa as a fighter against Russian despotism is also positively assessed. Padura strongly protests against the anathema imposed by the Moscovites on the "native hetman" and its proclamation in Ukrainian churches. Padura's assessment of the Cossack era takes a completely different tone when it comes to the Ukrainian cause itself, the people's desire to gain independence. In particular, he gives the most negative traits to Hetman Bohdan Khmelnytsky, who revived the Ukrainian state in the middle of the XVII century. Thus, the ethnic origin of Tomash Padura influenced the objective perception and coverage of the past of Ukraine. However, his work had a positive impact on the formation of historical themes as an integral factor of the Ukrainian national revival.

Key words: Right Bank Ukraine, Cossack Ukraine, Polish-Ukrainian unity, poet, Zaporizhia.

Information about the author: Shcherbak Vitalii, Doctor of History, Professor, Faculty of Social Sciences and Humanities, Department of Ukraine's History of Borys Grinchenko Kyiv University.

E-mail: shcherbak.vitalii@gmail.com

Shcherbak V.

ROMANTYCZNA WIZJA UKRAIŃSKIEJ PRZESZŁOŚCI W TWÓRCZOŚCI TOMASZA PADURY

Streszczenie. W artykule zwrócono uwagę na romantyczny obraz kozackiej Ukrainy XVI—XVIII wieku. w twórczości polskiego poety i pisarza Tomasza Padury. Wskazano na źródła, z których korzystał oraz realia ówczesnej mu epoki. Prace autora odzwierciedlają barwne wydarzenia i zjawiska epoki kozackiej: rycerski duch Zaporozców, wspólne zwycięstwa Ukraińców i Polaków nad wrogami zewnętrznymi. Jednak głosząc ideę jedności polsko-ukraińskiej, Padura omijał skłócone karty ich przeszłości, dążył przede wszystkim do włączenia narodu ukraińskiego w walkę o sprawę polską — wyzwolenie spod rosyjskiego ucisku imperialnego. W ten sposób pochodzenie etniczne Tomasza Padury wpłynęło na obiektywne postrzeganie i relacjonowanie przeszłości Ukrainy.

Słowa kluczowe: Prawobrzeże, Kozacka Ukraina, jedność polsko-ukraińska, poeta, zaporozcy.

Nota o autorze: Szczerbak Witalij, doktor nauk historycznych, profesor, wydział nauk społeczno-humanistycznych, katedra historii Ukrainy, Kijowski uniwersytet im. Borysa Grinczenki.

E-mail: shcherbak.vitalii@gmail.com

Постановка проблеми. Помітним явищем у рамках польської романтичної літератури першої половини XIX ст. стала «українська школа». Її представники походили з Правобережжя, яке об'єднувало в той час землі Волині, Поділля та Київщини. Видатні митці слова значною мірою черпали творче натхнення з української історії та культури. Всі вони були перш за все польськими патріотами, проте їх творчість мала вплив на українське національне відродження. Однією з найбільш яскравих постатей цієї когорти був талановитий поет і прозаїк Томаш Падура. Провідною тематикою його творчої спадщини була козаччина, яка визначала українське життя XVI—XVIII ст.

Томаш Падура (Тимон Падура, Тимко Падура, Тумко Padurra) народився 21 грудня 1801 р. в містечку Іллінці Липовецького повіту

Київської губернії в сім'ї дрібного брацлавського шляхтича. Закінчивши в 1820 р. Вінницьку гімназію «на відмінно» восени вступив до Кременецького ліцею, де багато часу присвячував вивченню української історії. У ліцеї Падура брав участь у літературному гуртку, що об'єднував найкращих представників майбутньої «української школи» Мавриція Гославського, Тимона Заборовського, Томаша-Августа Олізаровського. Він встановив зв'язки з Польським патріотичним товариством, на зібраннях якого були присутні представники російського дворянства — декабристи. Саме на цей час припадають перші проби пера майбутнього поета. Зокрема, великої популярності набула пісня «Рухавка», в якій містився заклик «кому вольність мила» вставати на боротьбу із російським царизмом.

Після 1825 р. Падура оселився у маєтку зятятого польського козакофіла графа Вацлава Жевуського поблизу Саврані Балтського повіту. Як придворний поет і популяризатор ідей покровителя він репрезентував свої твори, зокрема про визначних діячів козащини, подвиги запорожців і їх лицарський дух у літературному салоні господаря. Падура загорівся ідеєю свого патрона відродити українську січову державу, яка б жила у мирі з незалежною Польщею та підставляла їй плече допомоги. Впродовж 1828—1829 рр. поет у якості лірника здійснив подорож українськими землями від Південного Бугу аж до Кубані — новому осередку козацтва після ліквідації Запорозької Січі. Під час мандрівки він відвідав Полтаву, де, ймовірно, зустрівся з Іваном Котляревським.

Поразку польського повстання 1830—1831 р., гаслом якого було «За нашу і вашу свободу» поет сприйняв як особисту драму та на певний час втратив інтерес до громадських справ. За участь у виступі російська влада його неодноразово арештовувала, ув'язнювала та позбавила дворянського статусу. Згодом Падура під виглядом «порятунку здоров'я» здійснив подорож по Європі — побував у Німеччині, Швейцарії та Італії, де познайомився з Джузеппе Мадзіні — авторитетним політиком, талановитим письменником і філософом. У 1848 р. як представник польсько-русинської секції брав участь у слов'янському з'їзді в Празі. Зрештою в

1855 р. Падура повертається на Поділля в село Махнівку, де продовжував літературну творчість та й знайшов вічний спочинок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження феномену «української школи» в польському романтизмі здійснювали переважно філологи: Роман Кирчів, Стефан Козак, Володимир Єршов, Ростислав Радишевський [7; 8; 9; 10]. В низці праць дається характеристика літературної творчості Томаша Падури: Володимира Гнатюка, Олекси Горбача, Володимира Радовського, Тетяни Гнатів, Катажини Якубовської-Кравчик [4; 5; 6; 11; 12; 13; 15]. Першим із істориків звернув увагу на діяльність «української школи» в польській літературі під кутом зору участі її представників у краєзнавчому русі та українознавчій спрямованості творчості митців був Лев Баженов [1; 2]. Їх внесок у суспільно-політичне життя Правобережної України XIX ст. розглядається у роботі української історикині Стефанії Баженової [3], включно з постаттю Томаша Падури.

Метою статті є висвітлення романтичної візії козацької України у творчій спадщині польського поета і прозаїка Томаша Падури.

Виклад основного матеріалу. Зрозуміти характер оцінки минулих часів Томашем Падурою можна лише звернувшись до основних джерел, які ним використовувалися у творчому процесі, та означенням основних рис становища Правобережної України в першій половині XIX ст. У молоді роки, безумовно, головним джерелом для поета була усна народна творчість — перекази, легенди, пісні та історичні думи. Через кілька десятиліть після падіння Гетьманщини вони рельєфно відбивали реалії козацької епохи, характер та діяльність її провідників, найважливіші явища суспільного життя. Головним мотивом українського епосу була свідомість спільної віри та історичної долі народу, які будили почуття солідарності, підносили дух волі і патріотизму. Комплекс джерел для Падури складала також польські літературні та історичні наративи з відповідними оцінками українського минулого: Веспасіана Коховського, Самуеля Твардовського, Самуеля Грондського та ін. Як і багато мешканців польського походження Правобережжя, частини

колишньої Речі Посполитої, поет не змирився із втратою своєї держави і був налаштований на боротьбу проти Російської імперії, сподіваючись на повернення Поділля, Волині і Київщини, як колишніх «східних кресів», до складу Польщі. Надійними соратниками поляків в майбутніх переможних звиягах він вбачав українців.\

Україна в творчості Томаша Падури постає перед читачем загадковим, романтичним та екзотичним краєм, що споконвіку асоціювався зі свободою та волелюбністю. Тому закономірно, що головним героєм його творів було козацтво, як невід'ємна частина землі, що його зростила. Водночас визначальною рисою козакофільства поета було беззастережне сприйняття козацького минулого, а в основі концепції лежало утопічне переконання про те, що козацькі полки боротимуться в майбутньому за відновлення Української держави в союзі з відродженою Польщею [10, с. 249]. При цьому минуле не завжди трактується Падурою об'єктивно, на що були свої причини, адже, як зазначає Катажина Якубовська-Кравчик: «треба пам'ятати про роль, яку відігравали думи й пісні як чинник консолідації української національної спільноти; вони становили важливе джерело культурної компетенції, особливо стилізованого історичного знання, наводили привабливу модель сприймання минулого і одночасно були вагомим елементом місцевого обряду, який відрізнявся від інших етносів чи націй» [13, с. 132—133]. Це ж стосувалося і поляків, які мешкали в українському середовищі на Правобережжі. Витоки історичної минувшини народів подаються Падурою як спільні, сформульовані у так званому сарматському міфі, де українці це: «східні поляни одного роду з поляками західними». А українські козаки, на думку автора, походили від давніх азійських кочових племен косоїв, які оселилися на Запорозжжі і згодом влилися до українського етносу. Водночас козаки характеризуються виключно як слуги польських королів з наголосом на наданні запорожцям привілеїв Стефаном Баторієм (1576—1586).

Для Падури «козак» і «лях» завжди «свої», у яких все спільне: щастя, воля, вороги, як, наприклад засвідчено у вірші «Запорожець»:

Їдна мати, їдні хати,
Разом в полі ставав кіш:
З ляхом билось, з ляхом жилось,
В їднім горшку прів куліш [12, с. 131].

Ідея єдності двох народів звучить і у вірші «Веслярі». Поет відтворює природу вільного життя запорожців, яких об'єднує спільна пам'ять предків. Свобода у психіці козаків реалізується шляхом нехтування штучно визначеними кордонами та нав'язаною ззовні владою:

Над шаблею інших богів не маєм,
То нам по предках зістало;
Свого панства границь не знаєм,
Бо серце пана не знало!

Гордих душ наших нужда покори
Не гнула писі ніколи:
Площини морів, високі гори,
Наші вівтарі, пустоти! [12, с. 109].

Спільна боротьба польського і українського народів проти османської навали у 1621 р. постає в історичній думі «Сагайдачний». Змальовуючи героїку воїнства під Хотиним автор визнає провідну роль козацтва, очолюваного гетьманом Петром Сагайдачним, у перемозі над бусурманами:

Серед пожарів гетьман удачний
В Усейма паши турбані,
В намет Османа пре Сагайдачний
Розбиту решту погані.

Заюшив руки, і весь осяклий
Врагів невірних кров'ю
Підніс в долоні булат заляклий,
І кричить «Діти за мною»!

Крикнув, сунувся-за ним в таборі
«Ура»! молодецьке озвалось,
Лунілось в низах, піднялось в гори,
В небеса з горів дісталось.

А земля мати на довгі віки
Прийняла до себе в гості
Лицарів щадки, крові потіки,
Імена, збруї і кості [12, с. 163].

Одночасно боротьба запорожців проти турецько-татарської агресії активно використовувалася російською владою. Козаки змушені були ставати знаряддям імперської експансії на південному напрямку. Тому у поезії «Чорноморець» Падура робить передбачення, що військова потуга запорожців у майбутньому поверне їм заслужену славу і право бути господарем на своїй землі:

Вільних внуки злучим руки,
А сила все зможе!
І верне власть, і славу дасть,
Вільне Запороже! [12, с. 143].

Окреслюючи образ українського козака, Падура сприймав його як, насамперед, борця за інтереси Польщі, але борця особливого, оскільки був шляхетним і героїчним носієм козацької слави. Водночас козак постав представником нової цивілізації, що виростала із свободи й поступу, а важливим чинником ставала боротьба з азійською навалою. Звідси глорифікація запорожців та їхніх провідників. Запорожці стали для нього уособленням героїзму й самопожертви, найвищого піднесення народного духу. Про Запорозьку Січ Падура писав у багатьох творах: «Січовий», «Низовець», «Кошовий», «Козак», «Лейстровий», «Запорожець», «Конашевич», «Веслярі», «Чайка», «Гордієнко», «Мазепа», «Чорноморець». Зокрема, у поезії «Козак» він асоціює Запорозьку Січ з державою, якою править відважний козацький провідник:

Сам, як дикий син природи,
Де покаже мстиву твар,
Красять землю, красять води,
Крові річки і пожар.

На конику день і ніч
Гонить вітри як могол:
Його панством – Мати-Січ,
Списа скіпетр, кінь – престол! [12, с. 123].

Оспівування запорозької вольниці в контексті спільної боротьби козаків та ляхів проти зовнішніх ворогів присутнє і в творі присвяченому колишньому покровителю Вацлаву Жевуському «Золотая Борода»:

З бистрим оком во всій силі
За ворогом лук стягав,
А по чатах на могилі
Для любої заспівав:

Отамани рідні знають
Наше серце, наш булат,
Вони швидко відгадають,
Як говорить до них брат [12, с. 135].

Запорозька Січ асоціювалась у поета центром боротьби проти татарської і турецької агресії, яка приносила лихо на українські землі. Провідною постаттю виступає у Падури кошовий отаман Іван Сірко. У примітці до одноіменної думи митець так характеризує запорозького провідника: «він був правильний чоловік, фантастичний вояк, не зважав ні на погоду, ні на мороз, ні на спеку, уважний, обережний, терпеливо переносив голод, рішучий у воєнних небезпеках і найголовніший у козаків раритет — завжди тверезий. Страшним він був для орди, а в Криму так боялися його імені, що кожного дня його остерігалася орда, готова до бою, ніби вже нападав Сірко» [12, с. 525].

Більш детально Падура окреслює постать кошового у історичному нарисі «Іван Сірко». За авторською версією козацький вата-

жок походив із шляхетської родини, яка проживала у Кальнику на Поділлі, що постійно зазнавав ординських набігів. В часи Визвольної війни Сірко здобу полковницьку посаду і приятелював із генеральним писарем Іваном Виговським та переяславським полковником Павлом Тетерею. Розбіжності у поглядах із гетьманом Богданом Хмельницьким на відносини з Московією зумовили його відхід на Запорожжя. Спільно з Тетерею Сірко допоміг Виговському здобути гетьманську булаву та сприяв укладенню Гадяцького трактату. В роки «Руїни» його неодноразово обирали кошовим отаманом на Січі, де він відзначився як відважний провідник у боротьбі проти кримських татар: «Піклуючись за Україну, обороняючи її від дикунів Чингізхана, плекав у серцях товаришів почуття незалежності та свободи» [12, с. 439]. Водночас Падура замовчує протистояння кошового отамана Сірка із гетьманом Петром Дорошенком, який впродовж багатьох років намагався об'єднати Україну в етнічних межах, продовжуючи політику Богдана Хмельницького.

Позитивно оцінював Томаш Падура й постать гетьмана України Івана Мазепи. Виклавши основні біографічні дані козацького провідника, він наголошує на тісному зв'язку Мазепи з польською елітою. Разом з тим Падура пише про вірну службу гетьмана московському царю: «ні один гетьман за Дніпром не мав такої популярності у царів, поваги у народу, не мав такої підтримки і довіри, як цар Петро надав Мазепі» [12, с. 445]. В одноіменній думі присвяченій Івану Мазепі головний герой постає багатостраждальним борцем за визволення українського народу. Автор представив гетьмана у трагічному образі, спричиненою знищенням москалями Батурина та поразкою під Полтавою. Однак він закликає не впадати у відчай і стояти за свободу:

Але чом вроки слави, спасіння нагода,
В твоїй думці покрили тихі сумні хмари?
Твій бунчук похилила журба чи пригода,
Не стремить сльоза терпка на поблідлій тварі.

Не час пане Мазепо думати, гадати!
Нехай палить Батурин Кацапня кровава:
На жужлях взнесла Ура! Храбрая Січ-Мати,
Гримлять гори Сердюків, в полум'ї Полтава... [12, с. 207].

Сміливо і гостро звучить у думі й протест проти анафеми накладеної московитами «рідному гетьманові» та проголошення її в українських церквах, висловлюється сподівання на історичну справедливість, що нащадки достойно оцінять вчинки славетного сина своєї землі:

Довго то іще буде молитвою в дзвонах
Підкупляний офірник чесне ім'я кляти?
І на віри зневагу при тайні в поклонах
Невільникам нужденним царя поминати?

Прийде час, коли в світі правди суд настане,
Тоді посох і крилас в їдній щезнуть пісні;
А на гріб твій в безлюдді, Мазепо гетьмане,
Внесе ангел народів кадила й пісні! [12, с. 209].

Історичну думу Падура присвятив і відважному кошовому Запорозької Січі Костю Гордієнку, який здійснював сміливі походи проти кримських татар та підтримав гетьмана Мазепу навесні 1709 р. з метою спільної боротьби проти Московії. Автор називає його «славним кошовим», якого глибоко шанували запорожці і поховали на Кам'янецькій Січі, увінчавши могилу кам'яним хрестом, що зберігся до сьогодні.

Зовсім іншої тональності набувають оцінки Томашем Падурою козацької доби, коли йдеться про власне українську справу, прагнення народу здобути самостійність. Зокрема, такою є характеристика постаті Богдана Хмельницького, який відродив Українську державу в середині XVII ст., завдавши потужного удару по Речі Посполитій. Вже родовід гетьмана виводиться із родини жидів-вихристів, що перебували на службі у польських магнатів. Останні ніби-то й прилаштували Богдана до реєстрового війська. Повторюється легенда про зустріч Хмельницького з королем Вла-

диславом IV, під час якої шляхтич просив повернути відібраний у нього чигиринським підстаростою Даніелем Чаплинським хутір Суботів та відповідь монарха, що «на насилля можна відповісти насиллям». Козацьке повстання навесні 1648 р. автор називає «бунтом» підтриманим київським митрополитом, хоча, насправді, Сильвестр Косов негативно ставився до запорожців та їх починань. Описуючи хід повстання, Падура наголошує на героїзмі польських полководців Миколая Потоцького, Стефана Чарнецького та Яцека Шемберка і українського магната Яреми Вишневецького. Водночас козаки змальовані п'яницями і гультьями, які після перемог займалися грабунками шляхти. Виграну козаками героїчну битву під Батогом влітку 1652 р. автор приписує виключно татарам. Падура засуджує підпорядкування Війська Запорозького московському цареві, хоча й визнає, що Олексій Михайлович (1645—1676) був ображений союзом Богдана Хмельницького із шведами і семиградцями. Нарис завершується лаконічним висновком про гетьмана: «ця людина без жодної релігії, науки, таланту, окрім булави Чигирини і горілки нічого більше не мати, бажати та дивитися далі більше не могла, не вміла, не хотіла. Віра була для нього вигідним пунктом, свобода-гаслом, а не метою, ватага-його псарнею для пошуку здобичі» [12, с. 407]. Більшість цих означень гетьмана згодом органічно вплелася у польську історіографію XIX ст.

Висновки. Отже, романтична візія польського поета і прозаїка Томаша Падури козацької України ґрунтувалася на основі знання усної народної творчості та історичних і літературних праць, в яких містилася інформація про події XVI—XVIII ст. Проживання на Правобережжі зумовило знайомство з українською історією та культурою, звідки він черпав творче натхнення. Захопившись волелюбством і відвагою козацтва, поет створює ряд творів присвячених запорозьким лицарям – захисникам своєї землі від турецько-татарської агресії. Разом з тим романтичне сприйняття Падурою минулого зводилося до думки про спільну боротьбу українського козацтва за відновлення української та польської

держав у майбутньому. Зокрема, він оспівує козацьких провідників, які позитивно ставилися до Речі Посполитої та слугували польським магнатам. Проголошуючи ідею польсько-українського єднання, Падура оминав конфліктні сторінки в їх минулому, прагнув, насамперед, залучити український народ до боротьби за польську справу – визволення з-під російського імперського гніту. При цьому він наділяє самими негативними епітетами гетьмана Богдана Хмельницького, який відродив Українську державу як спадкоємницю княжої Русі. Таким чином етнічне походження Томаша Падури вплинуло на об'єктивне сприйняття і висвітлення минулого України. Проте його творчість мала позитивний вплив на формування історичної тематики, як невід'ємного чинника українського національного відродження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баженов Л.В. Поділля в працях дослідників і краєзнавців XIX—XX ст.: Історіографія. Біобібліографія. Матеріали. Кам'янець-Подільський, 1993. 480 с.
2. Баженов Л.В. Історичне краєзнавство Правобережної України XIX—початку XX ст. Становлення. Історіографія. Біобібліографія. Хмельницький: Доля, 1995. 256 с.
3. Баженова С. На шляху реалізму: історія України у творчості представників «української школи» в польській літературі 40—90-х років XIX століття. Кам'янець-Подільський, 2006. 260 с.
4. Гнатюк В. Тимко Падура. Критико-біографічний та історико-літературний нарис. Харків-Київ: Література і мистецтво, 1931. 147 с.
5. Гнатюк В. Тимко Падура в українському історично-літературному процесі // Київські полоністичні студії. Зб. наук. праць / гол. ред. Р. Радішевський. Т. XII. Київ: Леся, 2008. С. 129—139.
6. Горбач О. Поет на межі двох націй і двох культур. До польсько-українських літературних взаємин // Сучасність. 1961. № 7. С. 32—43.
7. Єршов В. Польська література Волині доби романтизму: генологія мемуарно-стичності. Житомир: Полісся, 2008. 624 с.
8. Кирчів Р. Український фольклор у польській літературі (період романтизму). Київ: Наукова думка, 1971. 275 с.
9. Козак С. Шевченкознавчі та порівняльні студії: статті, розвідки, лекції. Київ, 2012. 568 с.

10. Радишевський Р. «Українська школа» в польському романтизмі: феномен пограниччя. Київ, 2018. 703 с.
11. Радовський В. Тимко Падура: спроба роздеградування і реабілітації. Львів: Центр Європи, 2012. 639 с.
12. Томаш Падура. Вибрані твори / упоряд. Р. Радишевський. Київ, 2012. 624 с.
13. Якубовська-Кравчик К. Томаш Падура // Волинські Афіни 1805—1833. 36. праць під ред. С. Маковського і В. Собчука. Тернопіль: Богдан, 2006. С. 129—136.
14. Gnatiw T. Tomasz Padurra — polsko-ukraiński bard XIX wieku // Muzyka i liryka. 2002. № 10. S. 313—323.
15. Jakubowska-Krawczyk K. Tomasz Padurra — poeta polsko-ukraiński // Варшавські українознавчі записки. Польсько-українські зустрічі / ред. С. Козак. Варшава, 2005. С. 111—122.

REFERENCES

1. Bazhenov, L.V. (1993). *Podillia in the works of researchers and local historians of the XIX-XX c.: Historiography. Biobibliography. Materials*. [Podillia v pratsiakh doslidnykiv i kraieznavtsiv XIX—XX st.: Istoriohrafia. Biobibliohrafia. Materialy]. Kamianets-Podilskyi. [in Ukrainian]
2. Bazhenov, L.V. (1995). *Historical local studies of the Right-Bank Ukraine of the XIX-early XX c. Historiography. Biobibliography*. [Istorychne kraieznavstvo Pravoberezhnoi Ukrainy XIX—pochatku XX st. Stanovlennia. Istoriohrafia. Biobibliohrafia]. Khmelnytskyi: Dolia. [in Ukrainian]
3. Bazhenova, S. (2006). *On the way to realism: the history of Ukraine in the works of representatives of the «Ukrainian school» in Polish literature of the 40-90s of the XIX century*. [Na shliakhu realizmu: istoriia Ukrainy u tvorchosti predstavnykiv “ukrainskoi shkoly” v polskii literaturi 40—90 - rokiw XIX stolittia]. Kamianets-Podilskyi. [in Ukrainian]
4. Hnatiuk, V. (1931). *Tymko Padura. Critical-biographical and historical-literary essay*. [Tymko Padura. Krytyko-biohrafichni ta istoryko-literaturni narys]. Kharkiv-Kyiv: Literatura i mystetstvo. [in Ukrainian]
5. Hnatiuk, V. (2008). *Tymko Padura in the Ukrainian historical and literary process*. [Tymko Padura v ukrainskomu istorychno-literaturnomu protsesi]. *Kyivski polonistychni studii*. Zb. nauk. prats, 129—139. [in Ukrainian]
6. Horbach, O. (1961). *The poet on the border of two nations and two cultures. On Polish-Ukrainian literary relations*. [Poet na mezhi dvokh natsii i dvokh kultur. Do polsko-ukrainskykh literaturnykh vziaimyn]. *Suchasnist*, 7, 32—43. [in Ukrainian]

7. Yershov, V. (2008). *Polish literature of Volyn of the Romanticism period: genology of memoirs*. [Polska literatura Volyni doby romantyzmu: henolohiia memuary- stychnosti]. Zhytomyr: Polissia. [in Ukrainian]

8. Kyrchiv, R. (1971). *Ukrainian folklore in Polish literature (Romanticism period)*. [Ukrainskyi folklor u polskii literaturi (period romantyzmu)]. Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian]

9. Kozak, S. (2012). *Shevchenko studies and comparative studies: articles, explorations, lectures*. [Shevchenkoznavchi ta porivnialni studii: statii, rozvidky, lektsii]. Kyiv. [in Ukrainian]

10. Radyshevskiy, R. «Ukrainian school» in Polish romanticism: the phenomenon of borderland. (2018). [“Ukrainska shkola” v polskomu romantyzmi: fenomen pohranychchia]. Kyiv. [in Ukrainian]

11. Radovskyi, V. (2012). *Tymko Padura: an attempt of decomposition and rehabilitation*. [Tymko Padura: sprobа rozdehraduvannia i reabilitatsii]. Lviv: Tsentр Yevropy. [in Ukrainian]

12. Tomash Padura. (2012). *Selected works / compiled by R. Radyshevsky*. [Vybrani tvory. Uporiad. R. Radyshevskiy]. Kyiv. [in Ukrainian, in Polish]

13. Yakubovska-Kravchuk, K. (2006). *Tomash Padura* [Tomash Padura]. *Volynski Afiny 1805—1833*. Zb. prats pid red. S. Makovskoho i V. Sobchuka. Ternopil: Bohdan. [in Ukrainian]

14. Gnatiw T. (2002). *Tomash Padura - Polish-Ukrainian bard of the XIX century*. [Tomasz Padurra — polsko-ukraiński bard XIX wieku]. *Muzyka i liryka*, 10, 313—323. [in Ukrainian]

15. Yakubowska-Krawczyk, K. (2005). *Tomash Padura — Polish-Ukrainian poet* [Tomasz Padurra — poeta polsko-ukraiński]. *Varshavski ukrainoznavchi zapysky*, 111—122. [in Polish].